

УДК 7.036.2: 7.03 (477)

Коваленко Є. В.

*Викладач кафедри образотворчого мистецтва в Республіканському вищому
учбовому закладі «Кримський інженерно-педагогічний університет»
(Сімферополь, Україна).*

ФІЛОСОФСЬКО-ЕСТЕТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ІМПРЕСІОНІЗМУ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЖИВОПИСУ

Досліджується філософсько-естетичний вплив французького імпресіонізму на розвиток образотворчого мистецтва і художню освіту в Україні.

Ключові слова: французький імпресіонізм, естетичний вплив, філософський вплив, образотворче мистецтво, художня освіта.

Актуальність теми обумовлена необхідністю дослідження живописної культури України, зокрема Криму, скрізь призму впливу французького імпресіонізму. В період європейської інтеграції необхідний філософсько-культурологічний підхід до вивчення спільного в художніх сферах України та Європи.

Стаття базується на аналізі наукових праць, що висвітлюють концептуальні засади дослідження феномену естетико-філософського впливу імпресіонізму на українське образотворче мистецтво. Для того, щоб висвітлити дану тему, необхідний аналіз літератури, що відображає творчість французьких імпресіоністів, так і українських художників, які вплинули на поширення цього напрямку в нашій країні.

Мета статті — визначити коло філософських і естетичних цінностей, створених даним художнім стилем.

Новизна даної роботи. Вперше на основі напрацювань філософських, культурологічних, мистецтвознавчих інтерпретацій образотворчого мистецтва надано уявлення про феномен появи імпресіоністичної школи у живопису як полікультурного явища сучасного мистецтва на Україні.

Виклад основного матеріалу.

Мистецтво кінця XIX століття відрізняє надзвичайна барвистість — це дійсний “колаж” із самих різних напрямків, традицій, творчих пошуків. Швидка мінливість, рухливість живе у середині окремих плинів і інди-

відуальних стилів, порушуються чіткі межі видів і жанрів. Перехідна епоха, розмаїта не встояними ідеями, образами, значеннями, крізь які пробивається майбутнє, — нелегкий час для художника.

Слово «Імпресіонізм» утворено від французького «impression» — враження. Це напрямок у живопису, що зародився у Франції в 1860-х роках, який багато в чому визначив розвиток мистецтва XIX століття. Центральними фігурами цього напрямку були Едуард Мане [11], Клод Моне, Каміль Піссарро, Огюст Ренуар [12] і Альфред Сіслей, Поль Сезанн [13], Едгар Дега, і внесок кожного з них у його розвиток унікальний. Імпресіоністи виступали проти умовностей класицизму, романтизму і академізму. Нова естетика імпресіонізму стверджувала красу повсякденної дійсності, простих, демократичних мотивів, досягала живої достовірності зображення, намагалися вловити «враження» від того, що око бачить в конкретний момент, не акцентуючи уваги на промальовуванні конкретних деталей.

І. Г. Мосін в енциклопедії «Імпресіонізм. Ілюстрована енциклопедія» дає можливість читачеві побачити навколишній світ очима імпресіоністів, зрозуміти і прийняти їхню художню естетику. Вона містить не тільки біографії видатних художників, але і відомості про менш відомі, а то й зовсім забуті імена, про попередників і послідовників імпресіонізму, художні групи та об'єднання в різних країнах світу; виставки і скандали; меценатів і колекціонерів; захисників і опонентів. Книга дає можливість відчувати саме той час, який був повен надій, розчарувань, боротьби і відкриттів, який раз і назавжди змінив вигляд сучасного мистецтва [1].

У сприйнятті людиною світу є два основних підходи: аналітичний та емоційний. Імпресіонізм зробив ставку на первинність сприйняття через почуття, що спричинило розробку нових інструментів, технік, дало поштовх до розвитку нових напрямів у живопису. За образним висловом Валерія Прокоф'єва, імпресіонізм — у першу чергу, досяг небаченої витонченості мистецтва спостереження реальної дійсності.

У книзі «Імпресіоністи та старі майстри» В. П. Прокоф'єв писав про досягнення імпресіоністів, заснованих не тільки на кращих традиціях всього передового мистецтва XIX століття, але і на традиціях «всього мистецтва нового часу». Якщо і не з усіма аналогіями, проведеними Прокоф'євим між старими майстрами і імпресіоністами, можна погодитися, то його погляд, що традиції старого мистецтва не були чужі імпресіоністам, абсолютно справедливий. Відзначаючи у імпресіоністів якості, які він назвав романтичними, Прокоф'єв тим самим підкреслив їхню специфіку, їхню відмінність від попереднього їм реалізму. Ці спе-

цифічні якості імпресіонізму вдало названі ним «почуттям загальної одухотвореності світу і вітальних сил, що зв'язують людину і середовище». Таким чином, Прокоф'єв не відділяв імпресіонізм від реалізму, але бачив у ньому інший етап реалізму; протиставляючи імпресіонізм позитивізму, він зазначав романтичну орієнтацію імпресіоністів [2].

Імпресіонізм додав у живопис нове бачення та художні засоби для передачі відображення чистого кольору в реальному житті. Композиція набуває етюдності, природності, як би запозиченої із самого життя. Імпресіонізму властиво особливе згущення ліричного висловлення, особлива вагомість прийому і, разом з тим, його ненав'язливість: почуття глядача набудовуються так само непомітно, легко, як це буває на природі.

Імпресіоністична пильність ока, що поспіває за хитливим, рухливим, переливчастим усіма фарбами і відтінками життям, породила зовсім нові властивості образної мови, що широко ввійдуть у художню практику українського мистецтва. Гострота пійманої, підглянутої, підслуханої миті, у якій пролягає глибина, що як би уперше відкрилася змісту, буде доведена до можливої межі виразності (далі вже лежить царство "невиомного", що володіло уявою символістів).

Н. Асєєва в статті «Ремінісценції імпресіонізму в українському живопису ХХ століття» пише про те, що в українському образотворчому мистецтві ХХ століття відбився широкий спектр світових художніх напрямків і течій, не зважаючи на ізоляцію України від світового мистецького процесу, на ідеологічний пресинг та залежність митця від політичної кон'юнктури, що формувала соціальне замовлення. В українському мистецтві надбання імпресіонізму знайшли сприятливий ґрунт і мали особливості, що відрізнялися від подібних тенденцій у інших мистецьких школах.

Вона акцентує увагу на тому, що дуже важливим для українського мистецтва ХХ століття був фактор культурного наступництва, коли до кола фундаментальних фахових знань залучалися кращі досягнення світової культури, зокрема надбання імпресіонізму, і дбайливо, незалежно від соціальної погоди, передавалися від вчителя до учня протягом ряду поколінь, формуючи образ національної мистецької школи [3].

Г. Скляренко в статті «Імпресіонізм в українському живопису. Особливості інтерпретації художнього досвіду» розглядає імпресіонізм в українському живопису ХІХ—ХХ століттях. На думку автора, імпресіонізм є чи не першим художнім явищем, яке, поєднавши досвід реалізму з новаціями модернізму, відкрило перед вітчизняним мис-

тецтвом широкий світовий простір. На її думку тема імпресіонізму в українському мистецтві охоплює цілу низку питань, що потребує дослідження. Тому, що саме імпресіонізм став чи не першим художнім явищем, яке зштовхнувши різні ідейно-художні традиції— французьку та українську, такі відмінні в минулому, теперішньому та й майбутньому— протягом усього ХХ століття, відкрило вітчизняному мистецтву світовий простір [4].

«Специфіка мистецтва» І. В. Іваньо охоплює окремі видання та статті, що мають відношення до цієї теми, за період з 1917 по 1967 рік— 50 років стосовно творчості українських радянських митців. Автор підкреслює соціальну природу мистецтва [5].

Українське мистецтво взагалі, а південні школи України зокрема, пішли по шляху розвитку колірної насиченості, яскравості та відображенні чуттєво-зорових відчуттів.

Художник— творець нових художніх ідей, а відповідно і нової художньої реальності. Творчість художника складається при відповідних суспільних відносинах та відповідному природному оточенню [6, с. 147].

В наш час художник має право вибрати, в якому напрямку йому працювати, але його оточення, суспільство, природа, виховання накладає відбиток на його сприйняття навколишнього середовища.

Природа півдня України, а зокрема у мальовничому Криму, благотворно впливає на колірне сприйняття навколишнього середовища. Ця обставина дала певний поштовх для поширення художніх традицій імпресіонізму.

Імпресіоністи своїми роботами внесли неоціненний вклад у розвиток живопису. На Україні в даний момент досягнення імпресіоністів увійшли до основи викладання предмета живопису в художніх училищах і художніх вузах. Це проявляється у використанні додаткових кольорів, в умінні відвести роботу в колористичну гаму, у виборі сюжету для картини, в тематичному розмаїтті.

Збірка «Микола Глущенко. Спогади про художника» спогадів визначних українських художників присвячена Миколі Глущенку. У цих спогадах про художника розповідається про те, як багато зробив М. Глущенко для підвищення культури живопису на Україні. В образному ладі його творів першорядна роль належить кольору. Наполегливі пошуки й сміливі експерименти в цій галузі привели художника до цінних здобутків. Спираючись на спадщину минулого, зокрема на імпресіонізм та постімпресіонізм, він в останні роки життя прийшов до роботи

чистим кольором підкресленої звучності й насиченості, нерідко поданим у контрастних зіставленнях, і домагався у такий спосіб великої емоції наснаженості творів [7].

Усі ці нюанси поступово вводилися в навчальні програми художніх вузів завдяки художникам та художникам-педагогам, таким як: О. Мурашко, К. Костанді, М. Бурачек, Ф. Кричевський, П. Волокідін, М. Кузнецов, П. Нілус, І. Труш, Є. Агафонов, С. Григор,єв, О. Шовкуненко, Т. Яблонська, Т. Голембієвська тощо.

Альбом Ігоря Бугаєнко «Тетяна Яблонська. Живопис. Графіка» присвячено творчості видатного українського живописця, народного художника України Т. Н. Яблонської. Її творчість визначає найвищі досягнення українського живопису. «У Яблонської немов відкривається друге дихання, їй згадуються ті свіжі, ще довоєнні студентські захоплення чудовими можливостями живопису, ті ледь вловимі, втім, надивовижу сильні відчуття молодих років, коли писала картину «Перед стартом». До рук потрапила ще й розкішна монографія про Піссарро з репродукціями його одухотворених полотен. Вона шукає живописної мови. Починається етап «завоювання живопису» [8, с. 17].

Розвиток соцреалізму переріс в імпресіоністичне розуміння природи, цей факт дав нові плідні тенденції розвитку живопису на Україні.

Нова епоха, нова мораль, нові цінності потребують новий підхід та осмислення у всіх сферах суспільства, зокрема й у таких важливих складниках суспільства як духовність, культура та освіта.

Л. С. Виготський, дає аналіз структури художнього твору, це утворює головний зміст його книги «Психологія мистецтва». Полеміка в книзі йде з представниками формалістичних напрямків, які стверджують, що усе в мистецтві є тільки художній прийом, у мистецтві немає нічого, крім сукупності прийомів. Виготський бачить у мистецтві своєрідний емоційний, діалектичний підхід до побудови життя. За словами автора, у формуванні нової людини мистецтво скаже саме велике і вирішальне слово. Що робить добуток художнім— фундаментальне питання, ігноруючи яке, не можна по-справжньому оцінити нові явища, що виникають у мистецтві [9].

У книзі «Психологія художнього сприйняття» П. М. Якобсон торкається теми впливу філософії на мистецтво. Дає визначення появи такої специфічної цінності, як витвір мистецтва і потреби в стійкому відбитку подій, того, що є значимим для людей свого часу, для епохи в цілому [10].

У сучасному мистецькому світі термін «імпресіоніст» вже означає більше ніж французького художника, який жив у середині XIX століття і працював в цьому стилі. Зараз цілком правомірно назвати сучасного

художника імпресіоністом, якщо той працює на принципах, які дійшли до нас від піонерів цього стилю.

Естетичні і філософські принципи, народжені даним напрямком, зараз знаходять нове звучання на сучасному художньому ґрунті.

Висновки. Проаналізувавши закономірність філософсько-естетичного впливу французького імпресіонізму на стилістичні зміни у мистецтві українських митців, можна виявити живописні прийоми, що використовуються художниками України. Показати наступність новим поколінням законів колірознавства, появи нового у використанні художніх тем, знайдених імпресіоністами, для передачі сучасного мислення. Науковий підхід до проблеми впливу імпресіонізму на сучасний живопис українських митців дає можливість подальшого вивчення нової стилістики, в якій зараз працюють сучасні українські художники.

У наш час висуваються нові вимоги до освіти і до художньої освіти в тому числі. Новий підхід до освіти висуває актуальні завдання щодо забезпечення якості професійної підготовки майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі. Освіта нашої держави входить у світовий освітній простір. Навчання повинно досягти органічного зв'язку з досягненнями, які відбулися у Європі.

Список використаних джерел:

1. Мосин И. Г. Импрессионизм. Иллюстрированная энциклопедия / И. Г. Мосин.—СПб.: ООО «СЗКЭО «Кристалл»», 2004.—320 с.
2. Прокофьев В. П. Импрессионисты и старые мастера / В. П. Прокофьев // Импрессионисты, их современники, их соратники.—М., 1976.—34 с.
3. Асеева Н. Ремінісценції імпресіонізму в українському живопису ХХ століття / Н. Асеева // Нариси з історії образотворчого мистецтва України ХХ століття / Редкол.: В. Сидоренко (голова) та ін.: Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. В 2-х кн.—К.: Інтертехнологія, 2006.—Кн. I.—544 с.
4. Склярєнко Г. Імпресіонізм в українському живопису. Особливості інтерпретації художнього досвіду / Г. Склярєнко // Мистецтвознавство України: Зб. наук. пр. / Редкол.: А. Чебикін (голова), О. Федорук, М. Яковлев та ін.; ІПСМ НАМ України.—К.: Муз. Україна, 2010.—Вип. 11.—368 с.: іл.
5. Іваньо І. І. Специфіка мистецтва / І. І. Іваньо.—К.: Наукова думка, 1970.

6. Риморенко Т.Ю. Взаємозв'язок нових тенденцій у мистецтві з філософією розвитку суспільства / Т. Ю. Римаренко // Політологічний вісник. Зб-к наук. праць.—К.: «ІНТАС», 2012.—Вип. 65.—464 с.
7. Глущенко М. Спогади про художника / М. Глущенко; Авт. упоряд. І. М. Блюмина.—К.: Мистецтво, 1984.—95 с.
8. Яблонська Т. Живопис. Графіка: Альбом. / Авт. упоряд. І. М. Бугаєнко.—К.: Мистецтво, 1991.—176 с.
9. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский.—Л., 1968.
10. Якобсон П. М. Психология художественного восприятия / П. М. Якобсон.—М.: Искусство, 1964.
11. Перрюшо А. Жизнь Мане / А. Перрюшо; Пер. с фр.—М.: Радуга, 1989.—336 с.
12. Перрюшо А. Жизнь Ренуара / А. Перрюшо; Пер. с фр.; Послесловие С. А. Тархановой и Ю. Я. Яхниной.—К.: Мистецтво, 1994.—320 с.
13. Перрюшо А. Жизнь Сезанна / А. Перрюшо; Пер. с фр.; Послесловие К. Белецкой.—М.: Радуга, 1991.—351 с.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2014 р.

Коваленко Е. В. «Философско-эстетическое значение импрессионизма для украинской школы живописи

Исследуется философско-эстетическое влияние французского импрессионизма на развитие изобразительного искусства и художественного образования в Украине.

Ключевые слова: французский импрессионизм, эстетическое влияние, философское влияние, изобразительное искусство, художественное образование.

Kovalenko E. V. «The Philosophic and Aesthetic Value of Impressionism for the Ukrainian School of Painting»

Examines the philosophic and aesthetic influence of the French Impressionism on the development of painting and art education in Ukraine.

Key words: French Impressionism, aesthetic influence, philosophic influence, visual arts, art education.